

Produktivita a ekonomický růst), jejich obsah skrývá z hlediska sociologie práce, průmyslu a podniku řadu závažných informací i teoretických tezí. Tak např. ve vysoce technicky vyvinutém leteckém průmyslu, jak příznačně konstatuje vicepresident společnosti „Delta Airlines“, vědci sice jsou dnes jádrem řídicích orgánů společnosti, „to však není naprosto nějakým nahrazením »managementu«, Jde spíše o přidavek k »managementu«“ (str. 60 cit. práce). V dalším dokonce žádá širší aplikace metod human relations i na specialisty, kteří po skončení projektu jsou vzhledem ke svým vysokým platům firmám na obtíž a často jsou dáváni k dispozici. Již dnes se stává, že i jiné obdobně orientované koncerny mají připravené projekty, a dochází k mrhání speciální kvalifikace těchto lidí, kteří v určité době nastoupí třeba zcela odlišná zaměstnání.

Nebo nás překvapí šíře, v jaké ječnotlivé koncerny studují sociální realitu. Zdaleka nejde jen o utilitární, k běžné výrobní či tržní aktivitě podniku potřebné informace: Bell Comp. např. ve svých výzkumných laboratořích studuje demograficky obyvatelstvo ve světovém měřítku jako nejširší bázi pro úvahy o potenciálních konzumentech. Má zajímavé původní studie o dlouhověkosti. Postihuje v nich např. zavedení experimentální medicíny v 19. století a prokazuje rapidní zvýšení průměrného věku, studuje růst obyvatelstva v různých světadílech a vyvozuje závěry až do r. 2.000.

Závěrečná kapitola z pera prof. Eli Ginzberga tvoří právem vyvrcholení práce, a to nejen pro obtížnou a šťastně provedenou sumarizaci celého semináře, ale zvláště pro obtížnou formulaci hlavních, dosud zcela nezodpověděných nebo zvláště naléhavých problémů a otázek. Sem patří např. odraz vědeckotechnické revoluce v produktivitě; mechanická představa dosud obvykle zachycuje jen kvantitativní stránku, spojuje ji s představou blahobytu (*Affluent Society*), a to ve všech společenských stratách. Ginzberg však připomíná nesporný růst straty lidí, zbavovaných práce v téměř procesu růstu produktivity, což postihuje zejména pracovníky kolem 50 let, nekvalifikované skupiny a černošské pracovníky.

Je tedy nezbytné studovat, jaké jsou skutečné konsekvence v životní úrovni lidí při zavádění nové techniky. Vždyť vedle kvantity je dnes celosvětovým problémem problém kvality: ukazatel produktivity televizorů může zkreslit skutečný stav věci, srovná-li se jen počet přístrojů bez analýzy, zda jde o miniaturizované či tradiční přístroje, reprodukcující obraz barevný či černobílý atp.

Nebo sem rovněž patří ve světě obecně pocítovaný a zcela nedorozšířený problém: jak vědeckotechnická revoluce formuje požadavky a přípravu pracovníků pro příští léta, jak se mají organizovat takzv. „training procesy“ u různých profesí. Právě v této oblasti jsou naše problémy prakticky stejné — příprava vedoucích hospodářských pracovníků, kvalifikace ekonomů a techniků v humanitní

oblasti, typ manažera, mistra, specialisty v moderním průmyslovém podniku a jeho formování na ekonomických fakultách, technikách, institucích — to jsou problémy v souvislosti s naší novou soustavou řízení národního hospodářství obzvlášť aktuální, a dnes vpravdě celosvětové.

Zdá se, že takovéto mezioborové semináře by byly účelné i při řešení řady otázek našeho sociálního i ekonomického života. A není proč pochybovat o tom, že jejich uskutečnění na mezinárodní úrovni by mohlo být zvláště bohaté — bohatší o zkušenosti a konfrontace teoretických názorů i praktických zkušeností zemí s různým sociálně ekonomickým systémem.

Jaroslav Kohout

Nerevoluční úvahy o revoluci

Problém společenského významu masové revoluce je ústředním předmětem obšírné studie německo-americké publicistky H. Arendtové, která si v letech 1950–1960 získala pověst teoretika politického násilí. Kniha Hannah Arendt: *On Revolution*, Viking Press, New York, I. vyd. 1963, str. 343) představuje rozvíjení těch základních koncepcí politiky, které Arendtová formulovala již ve svých předcházejících pracích (*Between Past and Future, The Human Condition, Origins of Totalitarianism*), vyšlých v padesátých letech, a na nichž v současné době dále pracuje v Center of Advanced Studies ve Wesleyanu ve Spojených státech.

Arendtová se již od doby své emigrace za oceán zabývá tou speciální oblastí politické sociologie, která je v západních státech označovaná jako *sociologie politického extremismu* a pojednává (s velmi vyhraněným ideologickým zřetelem) o socialismu, komunismu, fašismu, nacionalismu, antisemitismu a rasismu jako o institucionalizovaných politických formách sui generis.

Sám termín „politický extremismus“, ražený v USA H. Arendtovou, P. Selznickem, R. Inkelesem, v Západním Německu M. G. Langem a ve Francii J. Monnerotem, dobře vyjadřuje, o jaký druh politických studií jde: extremismus v politickém životě je těmito autory chápán jako podstatná odchylka od liberálně buržoazní hierarchie společenských norem moci a svobody. K tomu u Arendtové ještě přistupují tradiční předsudky a iluze o úloze násilí v dějinách, o zasahování plebejských mas do politiky, o morální autonomii politických svobod a intelektuální nostalgii, která spatřuje v řecké antice vrchol a vzor politické svobody moderního člověka. Základní ideovou koncepci jejích studií o politice lze proto podle mého mínění charakterizovat jako inteligentní, ale sentimentální antikomunismus, pretendující na to, aby byl uznán za vědeckou sociologii politiky.

Arendtová pracuje většinou s velkým rejstříkem pramených materiálů a dokladů (např. bibliografie obsažená v jejím díle o totalitarianismu je co do rozsahu a úplnosti impozantní, a pravděpodobně největší svého